

УДК 376-056

Використання паличок Кюїзенера для сенсорно-пізнавального розвитку дошкільників з порушеннями мовлення

Таган Людмила Володимирівна – вчитель-логопед дитячого навчального закладу №2 «Казка» (Мелітополь, Україна) Lyudmilavl.3011@gmail.com

Підкреслено необхідність впровадження в практику корекційно-розвивальної роботи з дітьми з порушеннями мовлення ефективних засобів корекції. Запропоновано використання кольорових паличок Кюїзенера. Розглянуті основні етапи та напрямки роботи з розвитку сенсорно-пізнавальних процесів, виправлення мовленнєвих порушень при застосуванні зазначеного дидактичного матеріалу.

Ключові слова: сенсорний розвиток, зацікавленість, пізнавальна активність, ефективні засоби корекції.

Подчеркнута необходимость внедрения в практику коррекционно-развивающей работы с детьми с нарушениями речи эффективных средств коррекции. Предложено использование цветных палочек Кюизенера. Рассмотрены основные этапы и направления работы по развитию сенсорно-познавательных процессов, исправления речевых нарушений при использовании указанного дидактического материала.

Ключевые слова: сенсорное развитие, заинтересованность, познавательная активность, эффективные средства коррекции.

There is a need to introduce into the practice of correctional and developmental work with children with speech disorders effective means of correction. We offer the use of Kuyzener's color sticks. We reviewed the main stages and directions of work on the development of sensory-cognitive processes, correcting speech disorders with the help of Kuyizer's colored rods.

Key words: sensory development, interest, cognitive activity, effective means of correction.

Одним із найважливіших педагогічних завдань, визначених Законом України «Про дошкільну освіту» є розвиток розумових та творчих

здібностей, пізнавальної компетентності, пізнавальної активності [3]. Компетентність дошкільника в розумовій діяльності засвідчується його здатністю розмірковувати, порівнювати, робити певні узагальнення, обчислювати, класифікувати, упорядковувати висловлювання, висувати елементарні гіпотези на основі власного сенсорного досвіду. Саме тому в основному Базовому компоненті особливу увагу приділено сенсорному розвитку дитини. Так, освітня лінія «Дитина в сенсорно-пізнавальному просторі» передбачає «формування доступних дитині дошкільного віку уявлень, еталонів, що відображають ознаки, властивості, відношення предметів і об'єктів навколишнього світу» [1]. Основа пізнавального розвитку дитини – сенсорний розвиток, який визначається як розвиток її відчуттів і сприймань, формування уявлень про зовнішні властивості предметів: форму, колір, розмір, положення у просторі тощо. Зі сприймання предметів та явищ навколишнього світу починається пізнання, тому сенсорні здібності закладають фундамент розумового розвитку. Саме в дитинстві відбувається активний розвиток процесів відчуття та сприймання, формування пізнавальної діяльності дітей. Це забезпечує подальший розвиток мислення, пам'яті, уваги, успішну підготовку до навчання у школі.

Проблему сенсорного розвитку дітей висвітлено в роботах видатних зарубіжних учених (Ж.-О.Декролі, М.Монтессорі, Ф.Фребель), а також у працях відомих представників дошкільної педагогіки та психології (Л.А.Венгер, О.В.Запорожець, С.Ф.Русова, Н.П.Сакуліна, Є.І.Тихеева, О.П.Усова). Так, в своїх дослідженнях знаний дитячий психолог Л.А.Венгер довів факт розвитку сенсорики не тільки в процесі пасивного споглядання індивідом навколишньої дійсності, але й в процесі активної практичної діяльності суб'єкта [2]. Сенсорика, на думку великого педагога Я. А. Коменського, – це базис дидактики. Він наголошував: «Усе, що тільки можливо, представляти для сприйняття відчуттями: видиме для сприйняття – зором; те, що можна чути, – слухом, запахи – нюхом; те, що належить брати на язик, – смаком; доступне огляду – шляхом огляду. Якщо які-небудь

предмети зразу можна сприймати декількома відчуттями, нехай вони зразу ж схоплюються декількома відчуттями» [4]. Отже, наочність треба розуміти не тільки як зорову, а й як залучення всіх органів відчуття до повноцінного і всебічного сприйняття речей та явищ. Що, в свою чергу, сприяє розвитку пізнавальної активності, яка відноситься до вищого рівня пізнавального розвитку дітей дошкільного віку. Першим поштовхом до досягнення такої висоти на початковому етапі допоможе зацікавленість, яка з часом проникне за межі того, що було сприйнято вперше, і проявиться в активному баченні світу: допитливості, пізнавальному інтересі.

Отже, розвиток сенсорно-пізнавальної сфери має важливе значення для подальшого розумового розвитку дітей. Стосовно дітей з порушеннями мовлення це питання набуває ще більшого значення і посідає особливе місце в наукових дослідженнях (Л.Є.Андрусишин, Л.П.Воронова, Ю.Ф.Гаркуша, О.М.Мастюкова, Ю.В.Рібцун, Є.Ф.Соботович, О.М.Усанова, Л.С.Цветкова).

Як зазначають вчені, відхилення в розвитку мовлення негативно впливають на розвиток пізнавальної діяльності. Так, розглядаючи взаємозв'язок мовленнєвих порушень з іншими сторонами психічного розвитку, Р.Є.Левіна, наголошувала, що «мовленнєва діяльність формується і функціонує в тісному зв'язку з усією психікою дитини, з різними її процесами, що протікають в сенсорній, інтелектуальній, афектно-вольовій формі. Ці зв'язки проявляються не тільки в нормальному, але і в аномальному розвитку» [5]. Тож, виправляючи мовленнєві порушення можна впливати на інші сторони психічного розвитку, які тісно пов'язані з мовленням.

Наукові дослідження свідчать про порушення у дітей зазначеної категорії фонематичного та слухового сприймання, труднощі зорового та просторового сприймання, недостатній обсяг пам'яті, дисфункцію сенсорної інтеграції загалом. У дітей з порушеннями мовлення науковці відмічають триваліші строки формування знань і понять про навколишній світ, що пов'язано з недорозвитком мисленнєвих операцій, пам'яті, недостатністю довільної уваги. Саме порушення у функціонуванні довільної уваги є

поширеною причиною зниження пізнавальної активності дітей з порушеннями мовлення, що і зумовлює у подальшому обмеженість знань про навколишній світ.

Отже, сенсорний розвиток дітей з порушеннями мовлення характеризується недостатньою сформованістю або порушеннями його складових, що утруднює розвиток пізнавальної діяльності. В зв'язку з цим особливої актуальності набуває вдосконалення існуючих і створення нових ефективних засобів корекції. Про важливість розвитку сенсорно-пізнавальної сфери говорить і той факт, що в Україні з кожним роком спостерігається суттєве збільшення кількості дітей, котрі мають порушення психофізичного, зокрема мовленнєвого розвитку (С.Ю. Конопляста, В.М. Синьов, В.В. Тарасун, В.В. Тищенко, М.К. Шеремет, Д.І. Шульженко та ін.)

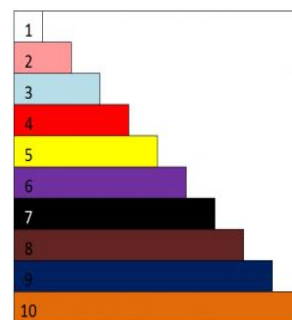
Перед корекційними педагогами стоїть нелегке завдання – розвивати пізнавальну активність, тобто сприяти спалаху іскорки допитливості в очах дітей, щоб їм цікаво було пізнавати, вчитись, творити. Впоратися з цим завданням допомагає застосування ігрових розвиваючих методів, які дають педагогові можливість в невимушених умовах формувати у дітей довільність психічних процесів. На наш погляд, універсальним дидактичним засобом сенсорно-пізнавального розвитку дітей з порушеннями мовлення є палички Кюїзенера, за допомогою яких дитина вчиться легко долати розумові труднощі, тому що вони реалізуються через гру та ігрові дії.

Вперше цей дидактичний матеріал був застосований для розвитку математичних здібностей у дітей бельгійським педагогом Джоржем Кюїзенером (1891-1976р.р.), який довгий час працював у школі вчителем початкових класів і вважав, що дитина набагато легше засвоює навчальний матеріал, якщо він перед очима дитини, як наочний посібник; а краще, якщо його можна потримати і провести якісь маніпуляції, наприклад пограти. Так, спираючись на ідеї Марії Монтесорі і Фрідріха

Фребеля, Кюїзенер створив дидактичний матеріал, який сам автор називав «числами в кольорі».

Даний набір складається з лічильних паличок 10 різних кольорів і різної довжини від 1 до 10 см. Кожен колір і кожна довжина відповідають певному числу. Наприклад, паличка білого кольору – це куб зі стороною 1 см, вона відповідає числу – 1; паличка рожевого кольору – довжиною 2 см і відповідає числу 2; паличка оранжевого кольору – довжиною 10 см і відповідає числу 10. Таким чином, всі палички в наборі розрізняються за трьома ознаками: колір, довжина і число, якому вони відповідають. Крім того, колір паличок теж не випадковий. Всі палички в наборі розподілені по кольоровим групам, в кожній з них палички об'єднані за певним співвідношенням за величиною. Так, до червоної групи відносяться палички рожевого, червоного і бордового кольорів і відповідають числам 2, 4, 8, тобто числам кратним 2. Синя група – палички блакитного, фіолетового і синього кольорів, відповідають числам 3, 6, 9, тобто числам кратним 3. В жовту групу входять палички жовтого та помаранчевого кольору і відповідають числам 5 і 10. Можна використовувати і спрощений варіант кольорових паличок – ідентичні їм за кольором і довжиною кольорові смужки з картону.

Ми вбачаємо можливим застосування паличок Кюїзенера в корекційно-розвивальній роботі з дітьми з порушеннями мовлення для розвитку їх сенсорно-пізнавальних процесів, корекції мовленнєвих порушень та пропонуємо розглянути основні етапи та напрямки цієї роботи.

На I етапі, сенсорному, відбувається накопичення практичного досвіду на основі сенсорного розвитку. Метою є формування зорового та тактильного уявлення про палички. Початковий етап знайомства з дидактичним матеріалом передбачає використання сенсорних ігор та вправ, в процесі яких діти маніпулюють та граються з деталями. Усе це потрібно для

того, щоб діти якомога більше розглядали і брали в руки деталі й таким чином запам'ятовували їх візуально і на дотик.

На II етапі відбувається формування уявлень про палички. Діти дізнаються, що палички мають різний колір та розмір. Палички можна описувати такими словами, як «червона» (та всіма іншими назвами наявних кольорів), «довга», «коротка», «найдовша», «найкоротша», «висока», «найвища», «низька», «найнижча». Пропонуємо проводити ігри з групування та співвідношення паличок за кольором, за довжиною з послідовним ускладненням ігрового завдання:

- розкладання паличок за кольором (довжиною) на групи;
- розкладання паличок, що різко різняться за кольором (довжиною);
- розкладання паличок, що близькі за кольоровими тонами (що найменше відрізняються за довжиною);
- співвідношення паличок за виділеними властивостями.

Дітям цікаво буде пограти в ігри: «Зроби підлогу в кімнатах», «Килимки», «Парканчики», «Продовж узор (ланцюжок)», «Розклади в коробочки» (що відрізняються за кольором та розміром), «Доріжки (килимки) для мотрійок».

Далі дітям пропонується порівнювати палички за довжиною і викладати їх в ряд від найменшої до найбільшої: «Сходишки», «Башта», «Пірамідка». Потім діти розпочинають конструювати з паличок різноманітні площинні зображення (доріжки, будиночки, машини, тварин) за зразком чи за схемою. В цьому допоможуть альбоми – ігри зі схемами «Чарівні доріжки», «Дім з дзвіночком», «Посудна лавка», «На золотому ганку...». Спочатку діти вчать викладати палички на зображення, потім за зразком, і пізніше, з'явиться зображення за задумом, як наслідок систематичного навчання.

На III етапі пропонуємо використовувати ігри та вправи логічного змісту, що дають дітям змогу самостійно шукати рішення на основі зорового сприймання інформації, тож, допомагають розвивати мовлення: засвоїти

абстрактні поняття – звук, склад, слово, речення; формувати елементарні математичні уявлення: запам'ятати склад числа з одиниць і двох менших чисел, опанувати арифметичні дії додавання, віднімання [6].

Використання кольорових паличок на логопедичних заняттях сприяє підвищенню зацікавленості у дітей, виправлення мовленнєвих порушень відбувається швидше, учбовий матеріал засвоюється краще. Так, викладання складів і слів прискорює процес засвоєння звукового та складового складу слова, що стає базою для оволодіння читанням. Працюючи з паличками, діти одночасно виконують різні мовленнєві завдання: промовляння речень; називання частин предмета; узгодження іменників з кількісними числівниками; узгодження прикметників з іменниками в роді, числі, відмінку; автоматизація поставлених звуків і їх диференціація; формування навичок промовляння слів різних типів складової структури; відстукування різних ритмів; розучування коротких віршиків та забавлянок; складання розповідей, казок.

Слід зазначити, що при роботі з паличками Кюїзенера треба дотримуватися принципу «від простого до складного» і пам'ятати, що важливим критерієм є ігрова форма вправ, відповідність рівня складності можливостям дітей, рівню розвитку, інтересу до інтелектуальних і практичних завдань.

Отже, сенсорний розвиток, розвиток сприймання і уявлень про зовнішні властивості речей відіграє важливу роль у загальному процесі розумового розвитку дитини. У дітей з порушеннями мовлення при відсутності спеціального корекційного впливу сенсорний розвиток проходить уповільнено, з труднощами або порушеннями і далеко не завжди досягає того рівня, який потрібен для забезпечення подальшого розвитку пізнавальної діяльності дитини, її успішного шкільного навчання, підготовки до всіх видів фізичної та розумової діяльності. Це доводить необхідність впровадження в практику корекційно-розвивальної роботи з дітьми з порушеннями мовлення ефективних засобів корекції, зокрема, використання дидактичного матеріалу

– паличок Кюїзенера, що сприятиме сенсорно-пізнавальному розвитку дітей зазначеної категорії.

Література

1. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні // Дошкільне виховання. – 2012. – №7. – С. 4-19.
2. Венгер Л.А. Воспитание сенсорной культуры ребенка / Л.А.Венгер, Э.Г.Пилюгина, Н.Б.Венгер; [под. ред. Венгер Л.А] М.: Просвещение, 1988. 144с. С-13.
3. Закон України «Про дошкільну освіту».
URL https://kodeksy.com.ua/pro_doshkilnu_osvitu.htm
4. Історія педагогіки: курс лекцій: навчальний посібник / К., 2004.-171с.
5. Левина Р.Е. Педагогические вопросы патологии речи у детей / Левина Р.Е. Специальная школа.- 1967,- вып. 2.- С.122
6. Комарова Л.Д. Как работать с палочками Кюизенера? Игры и упражнения по обучению математике детей 5-7 лет / Л.Д.Комарова - М: Издательство «ГНОМ и Д», 2008. – 64 с.